

การจัดการปุ๋ยและสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืชในสวนส้ม

ในการผลิตส้มให้มีคุณภาพและได้ปริมาณมาก จะต้องมีความเข้าใจในข้อจำกัดของกระบวนการออกดอกและการติดผลของส้ม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการปัจจัยการผลิตให้เหมาะสมกับระยะต่างๆของพัฒนาการของส้ม โดยในรอบ 1 ปี สามารถแบ่งพัฒนาการของส้มได้เป็น 5 ช่วงตามปฏิทิน คือ (รูปที่ 3.1)

ช่วงที่ 1 เดือนกุมภาพันธ์ เป็นช่วงที่ส้มเริ่มมีการออกดอกและเริ่มติดผลอ่อน การพัฒนาการของเนื้อเยื่อและอวัยวะต่างๆภายในผลแต่ละผลเป็นไปอย่างช้าๆ

ช่วงที่ 2 เดือนมีนาคม-เดือนเมษายน เป็นช่วงที่ติดผลอ่อนการพัฒนาการของเนื้อเยื่อและอวัยวะต่างๆภายในผลแต่ละผลจะเริ่มเร็วขึ้น โดยเฉพาะส่วนของเปลือก

ช่วงที่ 3 เดือนพฤษภาคม-เดือนสิงหาคม เป็นช่วงที่มีการพัฒนาการของผลแต่ละผลเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก ในระยะนี้มีการสร้างเปลือกเมล็ดและเนื้อเยื่อ ผลส้มจึงต้องการธาตุอาหารอย่างครบถ้วนในปริมาณที่มาก เกษตรกรสวนส้มต้องเลือกใช้ธาตุอาหารที่ครบถ้วน และพ่นบ่อยครั้งขึ้นเพื่อเร่งการสร้างคาร์โบไฮเดรต (แป้งและน้ำตาล) ให้ผลส้มมีขนาดโตเต็มที่ที่มีการสร้างเปลือกที่แข็งแรงเพื่อลดการแตกของผล

ช่วงที่ 4 เดือนกันยายน- เดือนพฤศจิกายน ในช่วงนี้ส้มจะเริ่มสะสมอาหารในผลอย่างรวดเร็ว มีการเคลื่อนย้ายแป้งและน้ำตาลเข้าสู่ผลในปริมาณมาก การใช้ธาตุอาหารที่เหมาะสม เช่น โพแทสเซียมในอัตราสูงพร้อมทั้งธาตุอาหารเสริมรวมถึงกรดอะมิโน ก็จะช่วยให้การสร้างและการเคลื่อนย้ายได้ดีขึ้น ทำให้ผิวส้มเริ่มเปลี่ยนสีส่งผลให้ผลส้มมีคุณภาพ สีผลสวย เนื้อแน่น ใสไม่กลวง กากน้อยรสชาติหวาน และสามารถเก็บไว้ได้นานหลังจากการเก็บเกี่ยวแล้ว

ช่วงที่ 5 เดือนธันวาคม-มกราคม เป็นช่วงที่เกษตรกรเริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิต สีเปลือกผลส้มจะเปลี่ยนสีเป็นสีเหลืองอมส้มจนถึงแดงอมส้ม มีรสชาติหวานอมเปรี้ยวและมีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด

รูปที่ 3.1 ปฏิทินพัฒนาการส้มในรอบ 1 ปี

การศึกษาการจัดการลดต้นทุนการผลิตสำหรับส้มสายน้ำผึ้งในแปลงทดลองของเกษตรกร มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาต้นทุนการจัดการสวนส้มในรูปแบบต่างๆ เพื่อหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตด้านการจัดการปุ๋ย และสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืช ซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนส่วนใหญ่ในการผลิตส้ม บทนี้จะทำการอธิบายผลการศึกษาในส่วนของเปรียบเทียบความแตกต่างของปริมาณและคุณภาพผลผลิตเมื่อใช้วิธีการควบคุมโรคและจัดการปุ๋ยที่แตกต่างกัน

การทดลองนี้มีการเก็บผลผลิต 2 ครั้ง คือ วันที่ 10 ธันวาคม 2551 และวันที่ 22 มกราคม 2552 โดยเก็บข้อมูลจากส้ม 5 ต้น/แปลง/ซ้ำ ภายในแต่ละแถว ที่อยู่ถัดจากต้นส้มที่ใช้เป็น guard row พบว่า ผลผลิตส้มที่เก็บเกี่ยวได้ไม่มีส้มตกเกรดหรือส้มผิวดลายที่สีผิวเป็นสีคล้ำหรือสีน้ำตาลเลย เนื่องจาก ต้นส้มที่ทำการทดลองมีอายุน้อย (4-5 ปี) หรือที่เรียกกันว่า “ส้มสาว” ขนาดผลผลิตส้มที่

ได้จึงมีขนาดค่อนข้างใหญ่ และอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความตายผิวส้มคือ มีการจัดการสารเคมีอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชที่สร้างความเสียหายกับผิวส้ม อาทิ เพลี้ยไฟ ไรแดง

3.1 ผลของการฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืชต่อปริมาณและคุณภาพส้มสายน้ำผึ้ง

3.1.1. ผลของการฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืชต่อปริมาณผลส้มแต่ละขนาด

อัตราการฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืชตามอัตราแนะนำให้ผลผลิตส้มเบอร์ 4 และเบอร์ 7 มากกว่าอัตราเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการฉีดพ่นตามวิธีการของเกษตรกร สำหรับปริมาณผลผลิตส้มเบอร์ 2 3 5 และ 6 ไม่แตกต่างกัน เมื่อใช้อัตราฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืชในอัตราที่ต่างกัน (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 ¹⁾ ผลของการฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืชต่อปริมาณผลส้มแต่ละขนาดในผลผลิตส้ม 1 ตะกร้า

ขนาดผลส้ม	ปริมาณผลส้มแต่ละขนาดใน 1 ตะกร้า (กก.) ²⁾			
	อัตราแนะนำ		อัตราเกษตรกร	
เบอร์ 2	0.12	(0.55%) ⁴⁾	0.08	(0.34%)
เบอร์ 3	1.70	(5.44%)	1.81	(8.24%)
เบอร์ 4 ³⁾	4.02a	(18.29%)	3.56b	(16.20%)
เบอร์ 5	11.78	(53.60%)	12.26	(55.78%)
เบอร์ 6	3.94	(17.13%)	4.09	(18.61%)
เบอร์ 7 ³⁾	0.37a	(3.19%)	0.23b	(1.00%)
รวมทั้งหมด	22 (กก.)	100%	22 (กก.)	100%

¹⁾ ค่าเฉลี่ยของ 5 ซ้ำ และ อัตราปุ๋ย 4 อัตรา

²⁾ ส้มหนึ่งตะกร้ามีน้ำหนัก 22 กก.

³⁾ ค่าเฉลี่ยแถวเดียวกันตามด้วยอักษรที่ต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ $P < 0.05$

⁴⁾ ปริมาณผลส้มแต่ละขนาดคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ โดยถือว่า ส้ม 1 ตะกร้า (22 กก.) เท่ากับ 100 %

3.1.2. ผลของการฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืชต่อปริมาณผลผลิตส้มและความหวาน

เมื่อพิจารณาปริมาณผลผลิตส้มต่อดัน (ตารางที่ 3.2) พบว่า ดันส้มที่ได้รับการฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืช ตามอัตราของเกษตรกร ให้ผลผลิตผลส้มสดในการเก็บเกี่ยวครั้งแรก ประมาณ 27 กก./ตัน สำหรับตันส้มที่ใช้การฉีดพ่นสารเคมี ตามคำแนะนำ ก็ให้ผลผลิตในปริมาณ

ใกล้เคียงกัน คือ ประมาณ 26.7 กก./ต้น ในการเก็บเกี่ยวครั้งที่ 2 ต้นส้มที่ได้รับการฉีดพ่นสารเคมีตามอัตราของเกษตรกร ให้ผลผลิตประมาณ 66.28 กก./ต้น ซึ่งมากกว่าต้นส้มที่ได้รับการฉีดพ่นสารเคมีตามคำแนะนำซึ่งให้ผลผลิตประมาณ 55.9 กก./ต้น อย่างมีนัยสำคัญ เมื่อรวมผลผลิตทั้งหมดพบว่า ต้นส้มที่ได้รับการฉีดพ่นสารเคมีตามอัตราของเกษตรกรให้ผลผลิตประมาณ 93.42 กก./ต้น ส่วนการฉีดพ่นสารเคมีตามคำแนะนำทำให้ต้นส้มให้ผลผลิตรวมประมาณ 82.62 ซึ่งการฉีดพ่นสารเคมีทั้งสองวิธีไม่มีความแตกต่างกันในทางสถิติ

สำหรับความหวานของผลส้มนั้น การฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืช ทั้ง 2 กรรมวิธี ไม่มีผลทำให้ส้มที่เก็บเกี่ยวครั้งแรก มีความหวานแตกต่างกันในทางสถิติ โดยความหวานโดยเฉลี่ยมีประมาณ 10.7 °brix สำหรับส้มที่เก็บเกี่ยวครั้งที่สองในเดือนมกราคม พบว่าต้นส้มที่ได้รับการฉีดพ่นสารเคมี ตามอัตราของเกษตรกร มีผลที่มีความหวานมากกว่า คือ มีความหวานประมาณ 11.22 °brix ในขณะที่ผลส้มจากต้นส้มที่ได้รับการฉีดพ่นสารเคมีตามคำแนะนำ มีความหวานประมาณ 12.18 °brix ซึ่งความแตกต่างของความหวานของผลส้มดังกล่าว มีนัยสำคัญในทางสถิติ (ตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2¹⁾ ผลของการฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืช ต่อปริมาณผลผลิตส้ม (กก./ ต้น) และ ความหวานของผลส้ม (°brix)

ข้อมูล	การฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืช	
	อัตราแนะนำ	อัตราเกษตรกร
ปริมาณผลผลิตส้มเก็บเกี่ยวครั้งที่ 1	26.72	27.13
ปริมาณผลผลิตส้มเก็บเกี่ยวครั้งที่ 2	55.91	66.28
ปริมาณผลผลิตรวมทั้งหมด	82.63	93.41
ความหวานของผลส้มเก็บเกี่ยวครั้งที่ 1	10.74	10.755
ความหวานของผลส้มเก็บเกี่ยวครั้งที่ 2 ²⁾	12.18 a	11.22 b

¹⁾ ค่าเฉลี่ยของ 5 ซ้ำ และ อัตราการใส่ปุ๋ย 4 อัตรา

²⁾ ค่าเฉลี่ยในแถวเดียวกันที่ตามด้วยอักษรที่ต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ $P < 0.05$

3.2 ผลของอัตราการใส่ปุ๋ยต่อปริมาณและคุณภาพส้มสายน้ำผึ้ง

3.2.1. ผลของอัตราการใส่ปุ๋ยต่อปริมาณผลส้มแต่ละขนาด

การจัดการใส่ปุ๋ย P และ K ตลอดจนปุ๋ยทางใบ ไม่ทำให้ปริมาณผลผลิตส้มแต่ละขนาด แตกต่างจากการใส่ปุ๋ยตามอัตราของเกษตรกรในทางสถิติ (ตารางที่ 3.3) แม้จะใส่ปุ๋ย N ให้น้อยลง

ปริมาณผลผลิตส้มแต่ละขนาดก็ยังคงอยู่ในระดับเดียวกันกับการใส่ปุ๋ยตามอัตราของเกษตรกร คือ ผลผลิตส้มเบอร์ 5 มีมากที่สุด ประมาณ 52-56% รองลงมาคือ ส้มเบอร์ 6 ซึ่งมีประมาณ 18-19% ส่วนส้มเบอร์ 4 มีประมาณ 16-20% ที่เหลือเป็นส้มเบอร์ 2 เบอร์ 3 และ เบอร์ 7

ตารางที่ 3.3 ปริมาณผลผลิตส้ม (กก.) ต่อ 1 ตะกร้า จำแนกตามขนาดผลส้ม และอัตราการใส่ปุ๋ย

ขนาดผลส้ม	ผลของอัตราการใส่ปุ๋ยแต่ละกรรมวิธี								CV%
	Tr.1 (NPK+FL)		Tr.2.(N+FL)		Tr.3(N+fl)		Tr4.(n+fl)		
เบอร์ 2	0.04	(0.18%)	0.10	(0.46%)	0.15	(0.68%)	0.1	(0.46%)	
เบอร์ 3	1.78	(8.10%)	1.74	(7.92%)	1.77	(8.05%)	1.72	(3.28%)	42.57
เบอร์ 4	3.48	(15.83%)	3.56	(15.93%)	4.4	(20.02%)	3.7	(16.84%)	26.03
เบอร์ 5	12.19	(55.46%)	12.08	(54.96%)	11.52	(52.42%)	12.29	(55.92%)	8.21
เบอร์ 6	4.24	(19.29%)	4.07	(18.52%)	3.78	(19.20%)	3.97	(18.06%)	22.55
เบอร์ 7	0.27	(1.29%)	0.30	(1.37%)	0.39	(1.77%)	0.22	(1.00%)	68.78
รวม		(100.00)		(100.00)		(100.00)		(100.00)	

* ค่าเฉลี่ยของ 5 ซ้ำ และการฉีดพ่นสารเคมี 2 อัตรา

3.2.2. ผลของอัตราการใส่ปุ๋ยต่อผลผลิตส้มและความหวาน

ด้านของปริมาณผลผลิต พบว่า การใส่ปุ๋ยตามอัตราของเกษตรกร ทำให้ผลผลิตส้มทั้งหมดมีประมาณ 80 กก./ต้น การงดการใส่ปุ๋ย P K แต่ยังคงใส่ปุ๋ยทางใบให้ผลผลิตทั้งหมดประมาณ 88 กก./ต้น ซึ่งความแตกต่างนี้ไม่มีนัยสำคัญในทางสถิติ การงด P K และปุ๋ยทางใบ ไม่มีผลทำให้ผลผลิตรวมลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับการใส่ปุ๋ยตามอัตราของเกษตรกร คือ ผลผลิตทั้งหมดมีประมาณ 90 กก./ต้น การลดอัตราการใส่ N รวมทั้งงดปุ๋ย P K และปุ๋ยทางใบ ก็ไม่มีผลต่อให้ผลผลิตลดลง แต่มีแนวโน้มทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ประมาณ 94 กก./ต้น นอกจากอัตราการใส่ปุ๋ยที่ต่างกัน จะไม่มีผลต่อปริมาณผลผลิต แม้แต่ความหวานของผลส้มก็ไม่ต่างกัน คือ สำหรับส้มที่เก็บเกี่ยวครั้งแรก มีความหวานประมาณ 10.5-10.9 °brix ส่วนส้มที่เก็บเกี่ยวครั้งที่ 2 ให้ความหวานในช่วงตั้งแต่ 11.5-11.9 °brix (ตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.4 ปริมาณผลผลิตส้ม (กก./ต้น) และความหวานของผลส้มจำแนกตามอัตราการใช้ปุ๋ย

ข้อมูล	ผลของอัตราการใช้ปุ๋ยแต่ละกรรมวิธี				CV%
	Tr.1 (NPK+FL)	Tr.2. (N+FL)	Tr.3 (N+fl)	Tr.4. (n+fl)	
ผลผลิตส้มครั้งที่ 1 (กก.)	24.85	26.81	27.76	28.27	30.30
ผลผลิตส้มครั้งที่ 2 (กก.)	55.23	60.96	62.45	65.75	22.63
ผลผลิตส้มรวม 2 ครั้ง (กก.)	80.08	87.77	90.21	94.02	18.54
ความหวานของส้มเก็บเกี่ยวครั้งที่ 1	10.87	10.58	10.55	10.99	6.97
ความหวานของส้มเก็บเกี่ยวครั้งที่ 2	11.49	11.83	11.53	11.95	6.60

* ค่าเฉลี่ยของ 5 ซ้ำ และ การฉีดพ่นสารเคมี 2 อัตรา

จากผลการทดลองพบว่า สวนส้มซึ่งมีฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ได้ในดินอยู่ในระดับที่สูงมาก (>100 มก./กก.ดิน) และโพแทสเซียมที่สามารถแลกเปลี่ยนได้มีอยู่ในระดับสูง(>100 มก./กก.ดิน) ซึ่งเมื่อเทียบกับค่าที่เหมาะสมสำหรับการปลูกส้ม (นันทรัตน์, 2548) การงดใช้ปุ๋ย P และ K ไม่ทำให้ต้นส้มมีผลผลิตลดลง รวมทั้งขนาดและความหวานของส้มซึ่งพบว่ามีค่าแตกต่างจากการใช้ปุ๋ยตามอัตราของเกษตรกรซึ่งมีการใช้ปุ๋ยที่ให้ธาตุอาหารหลักอย่างเต็มที่อย่างมีนัยสำคัญ ($P < 0.05$) ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับรายงานของนันทรัตน์ (2548) ซึ่งอ้างโดยนักวิชาการโครงการ ATRACT คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2550), ภาวินี และคณะ (2009), ชูชาติและคณะ (2553) และยังคงสอดคล้องกับรายงานของภิญโญ (2539) อีกด้วย

3.3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของปริมาณและคุณภาพผลผลิตส้มสายน้ำผึ้งในฤดู

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของข้อมูลด้านต่างๆ พบว่า การฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืชมีอิทธิพลต่อปริมาณผลผลิต ส้มเบอร์ 4 และ 7 อีกทั้งปริมาณผลผลิตส้มที่เก็บเกี่ยวครั้งที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) ส่วนอัตราการใช้ปุ๋ย ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ระหว่าง อัตราการใช้ปุ๋ยกับการฉีดพ่นสารเคมี ป้องกันกำจัดโรคพืชไม่มีอิทธิพลต่อปริมาณผลผลิตที่เก็บได้ในครั้งที่ 1 และ 2 และผลผลิตทั้งหมดตลอดฤดูกาลผลิต ปริมาณส้มแต่ละขนาด ผลผลิตส้ม/ต้นและความหวานของส้มอย่างมีนัยสำคัญ (ตารางที่ 3.5)

ตารางที่ 3.5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน (analysis of variance) ของผลผลิตและความหวานของส้มจำแนกตามขนาดผล และผลผลิตรวมตลอดฤดูกาลผลิตส้มในฤดู

ANOVA	df	การเก็บเกี่ยวครั้งที่				ผลผลิตรวม	ขนาดของผลผลิต (เบอร์)					
		1		2			2	3	4	5	6	7
		ผลผลิต	ความหวาน	ผลผลิต	ความหวาน							
ซ้ำ	4	ns	ns	**	ns	ns	ns	**	*	ns	*	*
การควบคุมโรค (SP)	1	ns	ns	**	ns	ns	ns	ns	**	ns	ns	*
error A	4											
อัตราปุ๋ย (F)	3	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns
Fx SP	3	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns
error B	24											

ns = non significant , ** = significant ที่ ระดับ P<0.01, * = significant ที่ ระดับ P<0.05

Fx SP = ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย 2 ปัจจัยที่ใช้ทดลอง